

Noorderland voorjaar 2014.

Relax! Varen in De Alde Feanen, hartje Friesland

Zonder haast door een groen schilderij

Door Jolanda de Kruyf

Wie gaat er mee schuitje varen? Zorgeloos zwerven in Nationaal Park De Alde Feanen, hartje Friesland. Zonder haast en zonder doel door dat natuurlijke labyrint van meren en petgaten, langs rietlanden en ruigten, struwelen en moerasbossen. Stap aan boord, dan gooit deze schipper de trossen los.

Of beter gezegd: de touwen van de kikker. Want denk erom, op het water geldt een geheel eigen jargon en heersen andere regels. Je komt er snel genoeg achter. Hoe schippers – ongeacht het formaat van hun boot – een hand opsteken. Altijd. Een vriendelijk gebaar onder gelijkgestemden, alsof ze samen één grote varende familie vormen. Dat het te doen gebruikelijk is om drie keer te toeteren als je door de brug wilt. En absoluut ‘not done’ om de stootwillen al overboord te dragen tijdens het varen. Geen gezicht, zo schijnt het. Met die kussens zo braaf langs de flanken van de sloep slaat de schipper een flater. ‘Dat doen alleen Duitsers’, snuift een kenner aan boord. Ha, iemand met verstand van zaken. Die kunnen we wel gebruiken aan het roer.

Er moet een knop om

Nog iets wat moet wennen: het water kent geen haast. Elke volgende meter en iedere manoeuvre voltrekt zich op een aangepast gangetje. Dus er moet een knop om. Wie in de gejaagde werkstand staat, met het hoofd nog vol besognes en muizenissen, wordt onderweg wel tot rust gedwongen. Met twaalf kilometer per uur door binnenwater ploegen, dat is het, fullspeed. Tijd voor de Zenmodus. ‘Een menselijke snelheid’, had de gastheer eerder die dag gezegd. En wie dat ritme eenmaal te pakken heeft wil nooit anders meer.

Het avontuur begon in Eerenwoude (Earnewâld, zeggen de Friezen), nabij de historische scheepswerf aan De Stripe. ‘Bob-bob-bob-bob’ doet de met dieselmotor aangedreven sloep (een Maril 570). Een gezellig gepruttel begeleidt de reis. Volledig fluisterstil verhuren Ulbe en Mirjam Postma ze ook. Elektrisch aangedreven. Of polyvalken, met zeil. Ulbe geeft koffie mee voor minstens acht passagiers. Ze passen met gemak in de hoefijzervormige ereloge voor de schipper. Comfortabel en droog dankzij de verlengde kap, of ze halen het hele zaakje met een paar snelle handelingen omlaag zodra de zon hoog aan de hemel staat. Verschik zo links en rechts nog een paar kussens en plankjes en et voilà! Je hebt je eigen zonnedeck. Met een beetje goeie wil kun je er zelfs met z’n tweetjes overnachten.

Plassen en intieme vaarten

In het hart van ’t Friese merengebied gedijen zeilscholen, rondvaartbedrijven en verhuurders van alles wat maar varen wil. Er zijn jachtwerven, passantenhavens en schier oneindige rijen woonschepen. Vanaf het grote meer It Wiid koers je met speels gemak de aantrekkelijke doolhof in die de Alde Feanen heet. Letterlijk: oude venen. Ontgonnen gebied, dit aaneengesloten laagveenmoeras met een oppervlakte van zo’n 2300 hectare. Het patroon van wijde plassen en

smalle, intieme vaarten is ontstaan door de vervening die hier van omstreeks de zeventiende tot de negentiende eeuw plaatsvond.

De Friese vlag hangt nog maar goed en wel aan de achtersteven, of een reeks mooie ontmoetingen op het water rijgt zich aaneen. Met een fuut, die als een haas weer kopje onder duikt. Met een otter in brons, op de steen ter hoogte van 't oude sluisje. Verlangend glijdt zijn blik over het meer. Met een markant stel oud-marathonschaatsers ook, in staal gegoten. Ze lijken op het water te drijven. Het zijn Jos Niesten, Hilbert van der Duim en – voorop natuurlijk, als plaatselijke favoriet – Jeen Wester die hier op It Wiid hun posities innemen. De kopploeg van drie verrees ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ijsclub Lyts Begiin en Dorpsbelang Eernewoude. Het werk van kunstenaar Hans Jouta, voor wie de mannen model hebben gestaan.

Achter het bûtlân

De Lange Sleat is een niet al te drukke verkeersader die straks het brede Prinses Margrietkanaal kruist. Onze sloep blijft – net als op de gewone weg – rechts in de vaargeul die met rode en groene boeien is gemarkeerd. Dit is de zoom van Nationaal Park De Alde Feanen. De graslanden rondom worden geregeld gemaaid en gehooïd, koeien en schapen grazen er hun kostje bij elkaar. Het grootste deel van deze gronden is in beheer van It Fryske Gea, dat zich beijvert voor bloemrijke hooilanden. Dotterbloemen, koekoeksbloemen. Bossen koolzaad en fluitenkruid kleuren de bermen, vlinders en bijen varen wel bij al dat fraais.

Het strookje boezemland aan de overkant wordt door de Friezen 'bûtlân' genoemd. Als het water in de vaarten stijgt, in de herfst of winter, loopt deze strook onder. Achter het bûtlân ligt een opvallend hoger gebied waar zelfs reeën en vossen zich ophouden: de Ald Dwinger, ofwel de voormalige vuilstort van de gemeente Leeuwarden. Nu nauwelijks voor te stellen, maar daar werd tot eind jaren vijftig van de vorige eeuw huisvuil gestort. De natuur nam het bewind over; juist hier bloeien soorten als kers, pruim, appel en peer. Niet zo vreemd, als je bedenkt dat de pitten gewoon zijn meegekomen met het afval en zich wortelden in nieuwe grond.

Het leven gaat zo z'n gangetje aan de waterkant. Niets wat zich lijkt te storen aan een paar schippers in een sloep. Een meerkoet glijdt voorbij, het visdiefje scheert rakelings over, een spartelverse buit tussen de snavel. In de verte het onmiskenbare geluid van grutto's, de steltlopers die hun eigen naam echoën. Kort boven het gras koprollen Kieviten, als ware luchtacrobaten.

Pittoresk Wartena

Een wat flauw maar bekend grapje over het Friese Wartena (Warten, in 't Fries) is dat Duitsers er nogal eens verbaasd stilstaan, in de veronderstelling dat ze hier moeten 'wachten'. Nou zijn er mindere plekjes denkbaar voor een pauze. Je bent er met een half uurtje varen. Het pittoreske dorpje, met centraal in het midden de hervormde kerk Wartengahe met grafzerken rondom, is zeker een bezoek waard. Als een spin in het web gelegen aan de Krúswetters, de drukke viersprong van waterwegen. Bijna een eeuw lang werd het dorp gedomineerd door de – ter ziele gegane - scheepswerf waar skûtsjes, maar ook flinke sleepboten en coasters zijn gebouwd. Zo rolde de ms Sier, een van de twee veerboten tussen Holwerd en Ameland, hier trots van de helling.

Wartena heeft een jachthaven met royaal ligplaatsen en sanitaire voorzieningen voor passanten op doorreis. Voor douche, toilet of het tanken van drinkwater. Aan de ophaalbrug staat nog Het Wapen van Warten (anno 1836) dat jammer genoeg geen dienst meer doet als herberg, maar is vebrouwd tot appartementencomplex. Museum Warten vertelt in de zomermaanden het eeuwenoude verhaal

van overleven aan het water, in een destijds moeilijk toegankelijke omgeving van riet-, veen- en graslanden. Nu een romantisch plaatje, vroeger de keiharde realiteit voor noeste werkers.

De Ikkers bewaren we voor de terugweg. Een voormalige poldermolen ten zuidwesten van Wartena, die als in een natuurlijke etalage staat te pronken met zijn nog draaivaardig gestel. Samen met de aangrenzende boerderij een fraai ensemble. Niet te bezichtigen, maar vanuit de boot wel te bewonderen. Achter de spinnenkop strekt zich de Saiterpetten uit, het natuurreserveaat dat deel uitmaakt van dit nationaal park. Een uitstekend moment om de picknickmand te inspecteren.

Sytse en Maaike

Sytse en Maaike. Het zijn twee ras-Friese namen die een hoofdrol spelen in dit stukje Alde Feanen. Naamgevers van een idyllisch gelegen vakantiehuis aan de Holstmar, de waterweg die verderop overgaat in de Sytse Maaike-sloot. Spreekt tot de verbeelding. Het zou een kluizenaarspaar zijn geweest dat hier, begin 1900, woonde en werkte. Ongetwijfeld een kommervol bestaan van lange dagen en hard werken. Buffelen voor een karig belegde boterham in het laagveenmoeras. Van een mand met zoveel lekkers – verse smoothies en sapjes, luxe belegde broodjes, zomerfruit en zelfs een flesje wijn – konden Sytse en Maaike alleen maar dromen in hun tijd.

De schippers van deze sloep spreiden hun kleedje uit in de schaduw van een watermolen, tussen kruidige grassen. Pas gemaaid en dat ruik je. Een gesneuvelde kikker hipte helaas net te laat weg voor de messen van de machine. Het is, met oog op wegschietende padjes, oppassen waar je de picknickmand plaatst. 't Stikt hier van de amfibietjes. Ze produceren een gekwaak, gekraak en gebulk van jewelste rondom; alsof er, verscholen in het grasland, een zendamateer actief is. Het laat zich smaken, daar aan de waterkant. Als de sloep goed ligt verankerd, is het hier ook prima kuieren. Vrij wandelen over wegen en paden. Stilletjes genieten van een kwartet zwanen dat overvliegt, vlinders op zoek naar pinksterbloemen en velden vol dotterbloemen die alweer over hun hoogtepunt heen zijn.

Vorstelijk gebied

Een paar vaarten verderop ligt Princenhof. Ook al zo'n groene oase binnen het nationaal park. Plassen, kreken en waterwegen omlijsten landerijen waarop nog wat boerderijen staan, die alleen over water bereikbaar zijn. De vorstelijke biotoop voor planten en vele soorten broedvogels (spotten kan in de vogelkijkhut). Maar de chique naam refereert ook aan de geschiedenis van de adellijke familie uit Leeuwarden, die graag naar dit gebied kwam om te jagen. De Princessehof in Leeuwarden (in feite een klein stadspaleis) was lange tijd de residentie van Maria Louise van Hessen-Kassel, weduwe en moeder van stadhouder Willem IV van Oranje-Nassau. De Alde Feanen was voor deze familie een geliefde uitvalsbasis in de provincie.

Over Leeuwarden gesproken; het is maar twee uurtjes varen naar de Friese hoofdstad. 'En dan door de grachten, prachtig hoor', zegt Ulbe Postma. Maar ook voor mensen die wat dichterbij huis willen blijven heeft hij een handvol tips. Grou is leuk, op maar een uur van Eernewoude. En Akkrum natuurlijk, weer een half uur verderop. En vlak Eernewoude zelf niet uit. Een bescheiden dorpje op een zandkop. Een speciale groep bewoners wordt gevormd door de ooievaars. It Eibertshiem maakt zich al sinds 1980 met succes sterk voor de ooievaarsstand rond Eernewoude en in de rest van Friesland. Misschien iets om vast in de agenda te zetten: elk jaar, in de laatste week van de bouwvak, vindt hier het Nationaal Kampioenschap Parapluhangen plaats. Zonder meer apart.

Skûtsjemuseum

Naar alle waarschijnlijkheid dankt Eernewoude meer faam aan de wedstrijden skûtsjesilen. Wie meer wil weten over de oorsprong en het gebruik van deze beroemde Friese tjalken, leegt het laatste restje wijn, meert de sloep aan, 'maakt schoon schip' (netjes achterlaten dus) en kan op De Stripe terecht bij het Skûtsjemuseum. Op deze historische scheepswerf is het leven nagebootst van een vroegere generatie zeilschippers die op skûtsjes voeren. Maar ook voor hedendaagse kampioenscompetities is er aandacht. Er zijn werkplaatsen ingericht voor vervlogen ambachten uit de scheepsbouw, er is een onvervalste schipperskroeg en een roef anno 1900, de krap bemeten ruimte waar vroeger de schipper en zijn gezin woonden; dagelijks waren ze onderweg met vrachtjes turf, terpmoeder, mest en zand. Leuk adresje, ook met kinderen, en in de zomervakantie zes dagen per week open: www.skutsjemuseum.nl.